

PŘEDMLUVA

DVA NEZBEDNÍCI OD SÁZAVY

Miloslav Švandrlík (1932-2009) zažil dnes tak populární chvíle u Černých baronů, stal se spisovatelem a potkal dvorního ilustrátora a spoluautora vtípů Nepraktu. A když v Československu nastala uvolněnější léta šedesátá, mimo jiné pochopil, že touží při psaní vzpomínat na dětství.

Ne doslova a do puntíku, o to však víc procítěně. Koneckonců potřeboval také vydělávat, žil na volné noze. I nabídl časopisu Pionýr krátkou sci-fi o dvou chlapcích s titulem *Oběť potoka Brumbalce*.

Klíčová to povídka vyšla v září 1965 a Švandrlík na ni naštěstí energicky navázal. Úspěšně. I když již na úkor volné fantastiky; stále však zábavně.

Skrz víc než sto povídek i tři komiksy (*Léčka*, *Olympiáda v Posázaví*, *Tondův letní tábor*) měsíc co měsíc tvořil a dál a dál doplňoval Kopytův a Mňoukův svět.

Nikoli tedy jenom malebné posázavské městečko, ale zničehonic existovalo a on znal také spolužáky svých hrdinů a mezi nimi svůdnou Jindrou Beneckou a zrovna tak zlotřilce jménem Bičiště.

© Miloslav Švandrlík – dědicové c/o DILIA, 2018
Illustrations © Jiří Winter Neprakta, heir, 2018
© NAKLADATELSTVÍ XYZ, 2018

ISBN 978-80-7505-

Zničehonic chápal i třídního učitele Pěničku, i kastelána tamního hradu Matěje Štětku (dobrého rádce obou kluků), i místního archiváře Erbla, i nedovtipného kapitána a detektiva Jaroslava Ošmeru, i hajného Vincenta Breburdu.

A právě při pohledu na něj (a lesníkem chtěl prý sám autor v dětství být) nemohu nezpomenout na bohatě ilustrovanou chlapeckou knihu učitele Josefa Jahody (1872-1946) *Dva nezbedníci* (1947).

Sice zde přímo nekráčí o „*Kopyta a Mňouka* starší éry“, trochu však ano – a z těch stránek pomyslně vystupuje i onen hajný (byť až moc děsivý). A kdo že při hledání plivníka provádí alotria? Dva kluci.

Zpočátku oba věří v nejrůznější strašidla a některé dotyčné potvory prahnout polapit. Nebo je chtějí aspoň spatřit, ale vyvrbí se to do mnoha malérů. A celou řadou motivů a prvků se Jahodova předposlední kniha (ač místy tak teskná) silně podobá pozdějšímu cyklu s Kopytem a Mňoukem. Byť mi pan Švandrlík stroze prozradil, že ji nikdy nečetl. Ale zpět od knihovny do dávných časopisů.

Ty dobré (a mezi nimi se skví londýnský *The Strand Magazine*, odkud do světa vystupovala dobrodružství dvou „přátel od Temže“, Holmese a Watsona) poskytují tam přispívajícím tvůrcům pokaždé jen vymezený prostor, a tak taky Conan Doyle se musil mírnit. A notně. Ani on nesměl psát epepeje.

A Švandrlík? V tísní se opravdu pozná a utužuje umělec a kvalita „Švandova“ psaní podobné okovy pomohly. Výjimečně jsou jeho povídky o *Žácích* dokonce o polovinu kratší (a byly pro pozdější knižní vydání propojeny) a ve dvou případech mají pak formu výňatků *Z deníku Kopyta a Mňouka* (*Jak se chovat na starém hradě*, *Jak se chovat v zoologické zahradě*). Časopis k tomu po nějakou dobu nabízel *Odpovědnu Kopyta a Mňouka*.

Navázala na podobnou od Miroslava Horníčka a sama inspirovala Šimkovu rubriku *Pedagog ve výslužbě* v časopise *Mladý svět*.

Kopyto s Mňoukem se v Pionýru - dočasně přejmenovaném na Větrník - objevovali deset roků, ale pak je zatrhli. Normalizace je dohonila a přece pohltila. „Je toho dost!“ Švandrlík už předtím musel ukončit i kreslený seriál o pravěkých sourozencích *Sekovi a Zule* (v Ohníčku) a teď musel vynajít nové hrdiny. Pomyslně našťestí na pražském Starém Městě potkal Klárku a Filipa a ti dva ihned začali prožívat tucet dalších dobrodružství. Pro ročník Pionýra 1975-1976 a pod titulem *Sourozenci od Stříbrné želvy*.

Netrvalo dlouho a taky tady se nezdošní nezbedníci Kopyto s Mňoukem vynořili. Nejprve sourozencům jen korespondenčně radili (*Blázen či zločinný vědec?*), ale předposlední díl se hrne rovnou do Posázaví. V dvou letních pokračováních roku 1976 *Žáci* znovu ožili. Ale ouha. Na zbytek roku osadil autor časopis jen už jejich úhlavním nepřítelem Bičistěm.

I tady se ovšem vynořil Mňouk a navíc autor furiantsky a protimaterialisticky postavil po bok titulního hrdiny fantaskní bytost. Hejkala. - Na víc než čtyři pokračování nedošlo. Utrum. Sága skončila po víc než jedenácti letech nedobrovolně a co se povídek týká i navždy.

Připomeňme tady, že se Švandrlík (který vše smolil dle zvyku do sešitů) i uvnitř cyklu o *Žácích* občas *dopustil fantaskna* a díky tomu se dodnes můžeme vracet k příběhům *Anakonda*, *Pterodaktyl* či *Mnohostěžník Bohouš* (kde titulní oplachtěná loď vzlétne s nadšenými hrdiny). Spisovatel ovšem realizoval také další tahy, nicméně teprve po převratu prvně vyšla jeho kopyto-mňoukovská povídka *Sňatkový podvodník*, kterou asi původně neschválili s ohledem na mravní bezúhonnost dětí. Kdo ví.

Avšak ještě nezletilá Jindra Benecká se tu takřka stane pražskou lehkou ženou.

Labutí písní slavného povídkového cyklu je kratičká próza *Žák, který se usmíval z Magazínu Dikobrazu* pro rok 1979, ale jde o pouhou legráčku, v níž se navíc nevyskytuje žák Mňouk. Jak mi Miloslav Švandrlík řekl v rozhovoru pro časopis *Tvar*, bylo mu v Pionýru vytýkáno znevažování učitelského stavu a to, že jeho dva všeteční hrdinové nejsou pionýry. „Přesto přežili dobu svého zrodu asi o padesát let,“ dodal v létě 2005. „Což i ostatní postavy těch příběhů; a tak mám dost práce s jejich ukotvením v současnu.“

Po převratu bylo ovšem možné v cyklu rozmáchně pokračovat. Ale produkovat „jen“ další a další stručné povídky se Švandrlíkovi nevyplácelo finančně, jak se nechal slyšet. I dal se rovnou do románů. Ten první o Žácích známe pod titulem *Unesli Mňouka, Baskerville!* (1992) a v realitě posléze došlo třeba i na *Dny žáků Kopyta a Mňouka* na holešovickém Světě knihy. Ale 22 nepovídkových svazků už je vlastně jiná pohádka a ještě začátkem roku 2004 sice Miloslav Švandrlík v rozhovoru pro přílohu *Mladé fronty Dnes* sděloval, že kdysi psával jediný příběh Kopyta a Mňouka „za den jako nic“, zatímco „teď mi to trvá tři dny“, ale asi už mýnil tvorbu povídek „nežákovských“. Skutečně se dal do rozsáhlejších vyprávění a nakonec mu ani ilustrátor nestačil. My sami však opusťme pragmatickou současnost a vraťme se o půl století. Hle. Je jaro 1971 a tvůrce sice doma u kofoly nesedí zakuklen, ale zvuky dne ho ruší. Drnčí telefon a Mistr proto den co den píše až od jedenácti v noci a končí ve čtyři ráno.

Měl tenkrát odpovědět na otázku, proč ještě neuveřejnil Kopytovy a Mňoukovy fotografie a „tají“ jejich adresy, a tak vysvětlil,

že „ředitelství Čedoku nehodlalo budovat další rekreační zařízení“ v poklidném sázavském městečku, kam by se přece nadšení čtenáři docela jistě hned sjeli. „A učitel Pěnička hrozí trestním postihem, kastelán Štětka probodnutím halapartnou a správce muzea Erbl postřelením jedovatým šípem. Za třetí... Taky já snad mám právo na nějaké to tajemství.“

Jistěže to právo měl a tajemstvím zůstane i to, proč hrdinové cyklu nestárnou.

Protože nemohou! Takovou navrhuji odpověď. A nezbyvá než od stárnutí abstrahovat.

Úplně. Kopyto s Mňoukem zůstávají aktivní, ale stále stejní. Obdobně jako britský *Jirka, postrach rodiny* z povídek Richmal Cromptonové a zrovna tak věkem nikdy nesešel Steklačův Bořík ve svých lapáliích. Ani on doposud nezešedivěl a nejinak je to přehršlí figur světové literatury. Už autorsky je jaksi dáno, že dějinami smějí procházet *neměnní*.

A „Postrach rodiny“ se možná narodil už ve dvacátých letech, ale navzdory tomu konal neplechý ještě v čase, kdy paralelně řádili a pátrali Posázavím dva rozmyslní Žáci. A Bořík?

Jeho *Lapálie* začaly být Ohníčkem uveřejňovány jen pár let po startu *Žáků* a vracejí se dodnes, byť taky zapouštěny do aktuálnějších kulis. Ale nechme už problému nestárnutí. Týká se přece teprve *Žáků* ve vztahu k románům o nich, zatímco veškeré povídky opravdu okupovali jen už zmíněné desetiletí.

A ne delší čas. I tak vás ovšem napadne, jak mohli ti dva v krátkém období stihnout vše. Veškerých sto a ještě několik dobrodružství. Jak? A tady jsme u meritů věci. I proto se sní a píše a teprve zde se dotýkáme autorovy licence a ani Rychlé šípy by ostatně veškerá svá dobrodružství v reálu zvládnout nestačily.

Anebo se snad domníváte, že ano? Počkat! Na jednu věc bych zapomněl. Je až příliš samozřejmá. Zapomněl bych na vazbu povídek s mnoha báječnými Nepraktovými obrázky.

Některé díly kopyta a Mňouka ostatně byly určitě vytvořeny hlavně kvůli doprovodným kresbám, jsem si tím jist! Ty ilustrace si dál prohlížíme a hle, v sérii povídek nám ani dnes nechybí *Přepadení malíře Neprakty*. Co si schválně myslíte vy? Zachrání Kopyto a Mňouk ohroženého Jiřího Wintera-Nepraktu?

Uslyším-li teď NE, nemohu než oponovat následujícími slovy: „Ach, vy jedna kopyta. Na rozdíl od Švandy byste to pěkně vymňoukli.“

OBĚŤ POTOKA BRUMBALCE

Členové přírodopisného kroužku, žáci Kopyto a Mňouk, se v sobotu odpoledne vydali proti proudu potoka Brumbalce. Téhož Brumbalce, nad jehož vodami žasli vědci celého světa v roce 1936–37. Je známo, že sám slavný americký profesor Archibald Granger napsal tehdy knihu *Tajemný Brumbalec – chlouba střední Evropy*, za kterou měl být poctěn Nobelovou cenou. Nedošlo k tomu pouze proto, že Němci a zejména Japonci se dopustili nekalých intrik proti proslulému americkému vědci.

Avšak sláva Brumbalce nebyla závislá na žádné poctě. Jeho podivuhodné vody udivily profesory z Oxfordu i ze Sorbonny, ale právě tak nad nimi žasli prostí lidé ze všech kontinentů.

Dnes se na to již trochu pozapomnělo, a proto snad bude dobře znovu se zmínit o tom, co tehdy doslova hýbalo světem. Bylo zjištěno, že voda v Brumbalci je bohatá na zvláštní soli a minerály, které způsobují zkamenění rozličných předmětů v neuvěřitelně krátké době. Ponořená dubová větévka či stonek růže se obalily minerály během dvaceti minut a za dvě hodiny vypadaly jako skleněné, přičemž byly ovšem zcela nerozbitné. Totéž se dělo i s jinými předměty. Při vědeckých zkouškách bylo použito rozličných materiálů. Uvedeme jen několik příkladů: jogurt zkameněl

za šestnáct minut, otep slámy za tři čtvrtě hodiny, zatímco bonbony zvané žužů potřebovaly ke zkamenění půl dne. Žádný předmět však neodolal brumbaleckým vodám déle než dvacet čtyři hodiny.

To vše žáci Kopyto a Mňouk věděli, když se rozhodli ke své výpravě. I když fakta o vodě v Brumbalci jsou dostatečně známa široké veřejnosti, věřili, že přijdou na něco nového, co by naši i světovou vědu mohlo zajímat.

Výprava byla vzrušující i proto, že Brumbalec je potok neobvykle divoký a prodírá se údolím, jehož srázy jsou porostlé neprostupnými křovinami, maliním, ostružiním a trsy žahavých, místy téměř dva metry vysokých kopřiv.

Proto také bylo zřejmé, že mohou být na Brumbalci místa a zákoutí, která ještě nikdo nezná. Aby je prozkoumali, připravili se žáci Kopyto a Mňouk opravdu důkladně. Oblékli si celtové zelené kombinézy a na nohy si obuli holínky. Jelikož po březích Brumbalce nelze postupovat a ve vodě by jim zkameněla obuv, rozhodli se, že budou poskakovat po kamenech, které z potoka vyčnívají. Tím pádem měli ovšem větší možnosti než profesori z Oxfordu, kteří se jakémukoliv poskakování tvrdošijně bránili. Žáci Kopyto a Mňouk však poskakovali rádi, není tedy divu, že jim nebylo zatěžko poskakovat v zájmu vědy. A tak se vydali na cestu, na které mělo dojít k senzačnímu odhalení.

Poskakovali asi dvě hodiny, míjejíce spoustu zajímavých, ba přímo pozoruhodných věcí. Na dně potoka viděli zkamenělé listy, větvičky, ale i žáby a několik ryb. Šlo zřejmě o ryby, které z řeky otrávené fenolem hledaly spásu v Brumbalci, a přepočítaly se. O kus dál našli žáci Kopyto a Mňouk zkamenělou veverka, držící v pracičkách kousek zkamenělé muchomůrky. Nejspíš se opojnou houbou přivedla do nálady, v opojení vrávorala po břehu, uklouz-

la a spadla do potoka. Což se jí stalo osudným. A nyní se oba mladí badatelé dostali do zákrutu, který vypadal obzvláště divoce. Keře a rostliny neobvykle příšerného vzhledu se nakláněly z břehů nad potok, jako by střežily nějaké strašlivé tajemství a varovaly každého vetřelce před vstupem do těchto míst.